

اقتضائات و چالش‌های مبارزه با فساد اقتصادی در دستگاه‌های حاکمیتی

مبنتی بر دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی

فاطمه طالبی زرین کمر^۱، مسعود مطلبی^۲، عبدالرضا بای^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۲۱

چکیده:

پیشرفت و توسعه اقتصاد هر جامعه‌ای و در نتیجه توسعه جهانی در گرو داشتن اقتصادی سالم و عاری از فساد است. جامعه‌ای می‌تواند به استقلال اقتصادی دست یابد که سرمایه‌گذاران امنیت لازم برای سرمایه‌گذاری را داشته باشند تا بتوانند به رشد و توسعه کشور کمک کنند. پدیده فساد و جرم اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران نیز همانند کشورهای دیگر، جزو مسائل کلان نظام تدبیر امور (حکمرانی) است. این تحقیق با هدف بررسی اقتضائات و چالش‌های مبارزه با فساد اقتصادی در دستگاه‌های حاکمیتی مبتنی بر دیدگاه رهبران انقلاب اسلامی انجام شده است. روش پژوهش حاضر روش توصیفی-تحلیلی و به شیوه مرور متون و اسناد کتابخانه‌ای است. یافته‌های تحقیق نشان داد که مهم‌ترین علل فساد اقتصادی در بخش عمومی به تصدی‌های دولت در اقتصاد مربوط می‌شود و شامل محدودیت‌های تجاری، یارانه‌های صنعتی، کنترل قیمت‌ها، نرخ‌های چندگانه ارزی، دستمزدهای پایین در خدمات دولتی، تجاری، و ذخایر منابع طبیعی مانند نفت است. فساد اقتصادی سبب کاهش سرمایه‌گذاری و کندی رشد اقتصادی و در نهایت باعث عدم تحقق اهداف توسعه اقتصادی در کشور میشود. درآمد‌های مالیاتی کاهش می‌یابد و کیفیت زیرساخت‌های اقتصادی و خدمات عمومی تنزل پیدا می‌کند. اساسی‌ترین سیاست‌های مبارزه با فساد اقتصادی و اصلاحات اقتصادی شامل ایجاد نهادهایی بدین منظور، افزایش دستمزدهای بخش عمومی، کاهش اندازه دولت در اقتصاد، حساسی مالی دقیق، استقلال رسانه‌های ارتباط جمعی، استقلال دستگاه قضایی، مشارکت شهروندان، تمرکز زدایی و اصلاح فرهنگ جامعه است که می‌توان در اقتصاد کشور پویایی ایجاد نمایند و در نهایت باعث رشد و شکوفایی در اقتصاد ملی شود.

۲- دانشجوی رشته علوم سیاسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران. talebyfatemeh@outlook.com

۱- استادیار گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) mmtph2006@gmail.com

۱- استادیار گروه علوم سیاسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران.

واژگان اصلی: فساد اقتصادی، اقتضائات، چالش‌ها، رهبران انقلاب اسلامی ایران.

مقدمه

در چند دهه اخیر تحمیل هزینه‌های بسیار بالای اقتصادی به کشورمان ایران موجب گردیده است که مبارزه با فساد به یک رویکرد مهم و اولویت اصلی در برنامه اقتصادی بسیاری از کشورها تبدیل بشود. مفساد اقتصادی از جمله موانع بزرگ بر سر راه استقرار نظام سیاسی و حکومتی دین مبین اسلام محسوب می‌شوند و از مشکلات و رنج‌هایی هستند که در صورت مواجهه با آنها، در عمل تهدیدی برای تحقق عدالت اجتماعی و آفت و مانعی در مسیر رشد و پیشرفت در همه ابعاد و جلوه‌های مدیریت سیاسی و حقوقی نظام اسلامی به شمار خواهند رفت. در بررسی رویکردها و فلسفه حاکمیت اسلامی در اندیشه‌های حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری به این نتیجه می‌رسیم که مبارزه با مفساد اقتصادی به عنوان یکی از مهمترین اصول مورد توجه آنان قرار گرفته است.

۱-۱- پیشینه تحقیق

محنت‌فر (۱۳۹۰) در تحقیقی به بررسی فساد اقتصادی و چگونگی مبارزه با آن در فرآیند توسعه اقتصادی پرداخت. او معتقد بود که فساد و مبارزه با آن امروزه در بسیاری از کشورهای مختلف جهان به عنوان یک مسئله اساسی مورد نظر است. نتایج این مطالعه نشان داد که مهم‌ترین علل فساد اقتصادی در بخش عمومی به تصدی‌های دولت در اقتصاد مربوط شده و شامل محدودیت‌های تجاری، یارانه‌های صنعتی، کنترل قیمت‌ها، نرخ‌های چندگانه ارزی، دستمزدهای پایین در خدمات دولتی، تجاری، و ذخایر منابع طبیعی مانند نفت است. فساد اقتصادی سبب کاهش سرمایه‌گذاری و کندی رشد اقتصادی و در نهایت باعث عدم تحقق اهداف توسعه اقتصادی در کشور می‌شود درآمد‌های مالیاتی کاهش می‌یابد و کیفیت زیر ساخت‌های اقتصادی و خدمات عمومی تنزل پیدا می‌کند. اساسی‌ترین سیاست‌های مبارزه با

فساد اقتصادی و اصلاحات اقتصادی شامل ایجاد نهادهایی بدین منظور، افزایش دستمزدهای بخش عمومی، کاهش اندازه دولت در اقتصاد، حسابرسی مالی دقیق، استقلال رسانه‌های ارتباط جمعی، استقلال دستگاه قضایی، مشارکت شهروندان، تمرکز زدایی و اصلاح فرهنگ جامعه می‌گردد که می‌توان در اقتصاد کشور پویایی و تحول ایجاد نماید و در نهایت باعث رشد و شکوفایی اقتصاد ملی گردد.

حیدری و افشاری (۱۳۹۱) در تحقیقی به بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی موثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با تاکید بر شاخص‌های حکمرانی در دوره زمانی ۲۰۰۷-۱۹۹۶ پرداختند. نتایج نشان داد که متغیر تولید ناخالص داخلی به عنوان جایگزین شاخص اندازه بازار، شاخص حکمرانی و پایداری محیطی در مدل جهانی و مدل کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی از نظر آماری معنی دار بوده و به ترتیب بیشترین تاثیر را در افزایش جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی داشته است.

صادقی (۱۳۹۲) در تحقیقی به اندازه‌گیری فساد مالی در کشور ایران با استفاده از منطق فازی (رویکرد اقتصادی) پرداخت. او معتقد بود که فساد پدیده‌ای پیچیده، چند بعدی و دارای علل و آثار چندگانه بوده و دامنه آن از یک عمل فردی (مانند رشوه) تا یک سوء عمل فراگیر که تمام ارکان نظام سیاسی و اقتصادی را شامل می‌شود، متغیر است.

الانی (۱۳۹۵) در تحقیقی به بررسی مبارزه با فساد اقتصادی پرداخت. نتایج وی نشان داد که فساد و مبارزه با آن امروزه در بسیاری از کشورهای مختلف جهان به عنوان یک مسئله اساسی مورد نظر است. مهم‌ترین علل فساد اقتصادی در بخش عمومی به تصدی‌های دولت در اقتصاد مربوط می‌شود و شامل محدودیت‌های تجاری، یارانه‌های صنعتی، کنترل قیمت‌ها، نرخ‌های چندگانه ارزی، دستمزدهای پایین در خدمات دولتی، تجاری و ذخایر طبیعی

مانند نفت است. فساد اقتصادی سبب کاهش سرمایه‌گذاری و کاهش رشد اقتصادی و در نهایت باعث عدم تحقق اهداف توسعه اقتصادی در کشور می‌گردد. در نتیجه، درآمد های مالیاتی کاهش یافته و کیفیت زیرساخت های اقتصادی و خدمات عمومی کاهش می‌یابد.

خضری (۱۳۹۵) در تحقیقی به شناسایی زمینه‌های فساد اقتصادی در مناقصه‌های دولتی پرداخت. نتایج نشان داد که، همه موارد شناسایی شده جزو زمینه های بروز فساد اقتصادی در مناقصه های دولتی هستند. همچنین از نظر خبرگان، از بین چهار عامل اصلی شناسایی شده (ساختار رانت جویانه مناقصه های دولتی، سیاسی بودن فرایند برگزاری مناقصه ها، اقتدار بوروکراتیک و ضعف سازوکارهای نظارتی)، ضعف ساز و کارهای نظارتی از مهم ترین دلایل هستند. اگرچه عامل ساختار رانت جویانه، از نظر خبرگان، اهمیت کمتری نسبت به سایر عوامل داشته است، ولی در واقع فساد اقتصادی در مناقصه های دولتی عملی رانت جویانه و روشی برای دستیابی به رانت هاست. سایر عوامل زمینه ساز نیز دستیابی به منابع رانت را ساده تر می‌نماید. این عوامل، هماهنگ با یکدیگر، در نهایت، کاهش قیمت نسبی فساد و در نتیجه، شکل‌گیری آن در مناقصه های عمومی را ایجاد می‌کنند.

افضلی (۱۳۹۶) در تحقیقی به بررسی فساد اداری و تأثیر آن بر توسعه، علل، پیامدها و راهکارهای برون رفت از آن پرداخت. بررسی های صورت گرفته، وجود ارتباط مستقیم بین فساد و ناکارآمدی در کشورهای توسعه نیافته و نیز رابطه مستقیم بین اندازه و بزرگی دولت و فساد را نشان داد. نتایج نشان داد که محیط های سازمانی ای که زمینه فساد در آنها به صورت بالقوه وجود دارد، چنانچه دارای سیستم های مناسب مسئولیت پذیری، پاسخگویی، نظارت و کنترل نباشند، می‌توانند به آسانی به سوی فساد سوق داده شوند چرا که فساد، حد و مرزی ندارد. نتایج همچنین نشان داد که فساد و اختلاس به قشر یا گروهی خاص و کشور یا جامعه ای

مشخص متعلق نیست. بنابراین، ضرورت مقابله با آن در سطح بین المللی احساس می گردد. رحیمیان (۱۳۹۶) در تحقیقی به بررسی فساد اقتصادی و راه های مبارزه با آن پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد که آنچه می بایست در برنامه ریزی برای مبارزه با فساد اقتصادی مورد توجه قرار گیرد، این است که پیشرفت و توسعه اقتصاد هر جامعه ای و در نتیجه توسعه جهانی در گرو داشتن اقتصادی سالم و عاری از فساد است. در حقیقت، جامعه ای می تواند به استقلال اقتصادی دست پیدا کند که سرمایه گذاران آن از امنیت لازم برای سرمایه گذاری برخوردار باشند تا بتوانند به رشد و توسعه کشور کمک شایانی نمایند.

زرگری (۱۳۹۷) در تحقیقی به چالش های فراروی قوه مقننه در مبارزه با مفاسد اقتصادی پرداخت. نتایج وی نشان داد که مهمترین علل فساد اقتصادی در بخش عمومی به تصدی های دولت در اقتصاد مربوط می شود و شامل محدودیت های تجاری یارانه های صنعتی، کنترل قیمت ها، نرخ های چندگانه ارزی، دستمزدهای پایین در خدمات دولتی، تجاری و ذخایر منابع طبیعی مانند نفت است.

وفادار و بهرامی (۱۳۹۷) در تحقیقی به بررسی چالش های مبارزه با جرائم اقتصادی و راهکارهای پیشنهادی پرداختند. یافته های این تحقیق نشان داد که وجود خلأهای قانونی، عدم تعاریف دقیق از جرائم اقتصادی، تعدد سازمان های مبارزه کننده، ضعف تعامل و همکاری سازمان های مبارزه کننده، عدم طراحی ساختار مناسب، متولی و پاسخگو از چالش های مبارزه با جرائم اقتصادی محسوب می شوند. لذا مقابله با این نوع جرائم، رفع چالش های موصوف از طریق همکاری های بین سازمانی، ایجاد ساختارهای مناسب، متولی و پاسخگو و برطرف کردن خلأهای قانونی قابل بررسی و پیگیری است.

دولایی (۱۳۹۸) در تحقیقی به بررسی تدوین راهبردهای گام دوم انقلاب اسلامی بر اساس

بیانیه گام دوم پرداخت. طبق نتایج حاصل از این تحقیق، راهبردها و سیاستهای انقلاب اسلامی براساس این سند عبارتند از: دفاع از نظریه نظام انقلابی، پایبندی به اصول و حفظ مرزبندی با دشمنان انقلاب، شناخت درست گذشته به منظور برداشتن گام‌های استوار آینده، لزوم بهره‌گیری از مدیریت‌های جهادی و روحیه ما می‌توانیم، لزوم توجه به شعارهای انقلاب و جریان‌های انقلابی، دمیدن امید و نگاه خوشبینانه به آینده در جامعه، جهاد علمی به منظور عبور از مرزهای دانش در مهم‌ترین رشته‌ها، لزوم اتخاذ منش و رفتار اخلاقی و معنوی از سوی حاکمیت و زمینه‌سازی برای ترویج معنویت، برجسته کردن ارزشهای معنوی به منظور رشد هرچه بیشتر شعور معنوی و وجدان اخلاقی در جامعه، عملیاتی نمودن سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، مبارزه دائمی با فساد در دستگاه‌های حکومتی به منظور استقرار عدالت تا رفع محرومیت‌ها، حراست از استقلال ملی و آزادی اجتماعی به عنوان دو ارزش اسلامی و عطیه الهی، لزوم حفظ عزت ملی و مرزبندی با دشمن، لزوم به میدان آمدن جوانان در تمامی عرصه‌های جهادی، جهادی همه‌جانبه و هوشمندانه در مقابله با ترویج سبک زندگی غربی.

هشجین و نیکونهاد (۱۳۹۹) در تحقیقی به تحلیل آینده‌نگارانه بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی پرداختند. یافته‌های تحقیق بر اساس روش آینده‌نگارانه مارتالیزی نشان داد که این بیانیه از ویژگی‌های یک سند راهبردی و گام‌های هفت‌گانه آن برخوردار بوده و تصویری مطلوب و چشم‌اندازی روشن از آینده انقلاب اسلامی ارائه نموده است.

نادری و پیرانی (۱۳۹۹) در تحقیقی به بررسی راهبردهای پیشرو در پساچهل سالگی انقلاب اسلامی (تبیین بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی) پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که الگوی دولتمردان برای مبارزه با فساد اقتصادی باید بر اساس بسیج منابع، امکانات و ظرفیت‌ها به منظور برنامه‌ریزی در راستای عملیاتی کردن راهبردهای مذکور با محوریت راهبرد «پیشتازی»

در محیط منطقه ای و نظام بین المللی طراحی گردد.

جانسون متچاک^۱ (۲۰۰۷) در مقاله‌ای تحت عنوان مبارزه با فساد در تدارکات دولتی، به بررسی اهمیت مناقصه و فرآیند آن پرداخت. نتایج نشان داد که ترکیب شفافیت، کارایی، به صرفه بودن، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی باید در سیستم خریدهای دولتی مورد توجه قرار گرفته شود. به اعتقاد او خریدهای دولتی، یکی از زمینه‌های کلیدی تعامل مالی بخش دولتی و خصوصی محسوب می‌شود.

تانزی و داوودی^۲ (۲۰۰۷) در مقاله‌ی خود تحت عنوان «فساد، سرمایه‌گذاری دولتی و رشد»، بیان می‌دارند که فساد و خصوصاً فساد سیاسی غالباً به پروژه‌های سرمایه‌گذاری گره خورده است و با افزایش تعداد پروژه‌ها و تغییر در طراحی و پیچیدگی پروژه، امکان وقوع فساد نیز افزایش می‌یابد. وی چنین نتیجه گرفت که بالاتر بودن فساد مالی با بالاتر بودن سرمایه‌گذاری عمومی، پایین‌تر بودن درآمدهای دولتی و پایین‌تر بودن کیفیت زیرساخت‌های عمومی همبستگی داشته و در نهایت، باعث کاهش نرخ رشد می‌شود.

پیلی^۳ (۲۰۱۰) در تحقیقی به بررسی علل فساد در آفریقای جنوبی پرداخت. نتایج نشان داد که در مجموع علل فساد در این کشور ریشه در سنت‌های بوروکراتیک، توسعه‌ی سیاسی، و تاریخ اجتماعی دارد. نتایج خاص این پژوهش حاکی از آن بود که فساد مالی به واسطه‌ی ضعف‌های سازمانی گسترش پیدا کرد.

لووسمن^۴ (۲۰۱۵) در تحقیقی به بررسی تاثیر آزادی اقتصادی بر رشد اقتصادی با رویکرد مکتب نهادگرا با بررسی علی پرداخت. او معتقد بود آزادی اقتصادی یا به عبارت دیگر آزادی

1- Janson P. Matechak

2- Vito Tanzi & Hamid Davoodi

1- Pilly

2- Lowesman

افراد در مبادله و انتقال دارایی‌هایی که از راه‌های قانونی به دست آورده‌اند بر روی رشد اقتصادی جوامعی که نهادهای نسبتاً کارا مانند امنیت حقوق مالکیت و هزینه‌های پایین مبادله که موجب افزایش رقابت می‌گردد، دارند، اثر می‌گذارد

دی موریس^۱ (۲۰۱۷) در تحقیقی به بررسی تحقیقاتی در فساد اقتصادی بازار: تحقیقات بازار پرداخت. او معتقد بود که انجمن تحقیقات بازار اروپا هر ساله در ماه‌های منتهی به سال میلادی اقدام به انتشار گزارش چند صد صفحه‌ای حجم معاملات تحقیقات بازار در سال قبل می‌کند. فصلنامه‌ی توسعه مهندسی بازار که در چند شماره‌ی پیشین خود اقدام به انتشار مطالبی از مجله‌ی تحقیقات جهان کرده بود، قصد داشت تا با ارائه‌ی گزارشی از روند تحقیقات بازار اقتصادی در سال ۲۰۰۷، اطلاعات سودمند منتشر کند که راهنمای کارآمدی برای علاقه‌مندان بویژه پژوهشگران تحقیقات بازار اقتصادی محسوب می‌شد.

۱-۲- بیان مسئله

مسئله فساد، یک پدیده پیچیده اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و حتی امنیتی است که در اغلب کشورها به میزان کم و زیاد وجود داشته و ریشه در نهادهای سیاسی و اداری دارد. تحمیل هزینه‌های بسیار بالای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی فساد در چند دهه اخیر موجب شده که مبارزه با فساد به اولویت اصلی بسیاری از کشورها تبدیل شود. مفسد اقتصادی از موانع بزرگ استقرار نظام سیاسی و حکومتی اسلام و از مشکلات و چالش‌های عدیده‌ای است که تهدیدی جدی برای تحقق عدالت و مانع اصلی در مسیر رشد و پیشرفت در همه ابعاد و جلوه‌های مدیریت سیاسی و حقوقی در یک نظام اسلامی به حساب می‌آید.

فساد، حاصل بروکراسی‌های غیر ضروری است که تنها دلیل آن کسب درآمدهای نامشروع

است. با افزایش روند فساد، توسعه اقتصادی از رشد باز مانده و موجب دلسردی سرمایه گذاری مستقیم خارجی می شود (محنت فر، ۱۳۹۰، ص ۵۲).

بی شک، مقوله ای مانند فساد اقتصادی علاوه بر ضایع نمودن حقوق مردم، صدماتی اساسی بر پیکره اقتصاد ملی نیز وارد می کند و آن را در مسیری غیر قابل پیش بینی می اندازد که در نهایت موجب ناکارآمدی آن می شود. لذا این مسئله را باید در ارتباطی نزدیک با منافع و امنیت ملی فارغ از هر نوع جناح بندی و رقابت های سیاسی دانست.

۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق

پژوهش ها نشان می دهند که تکرر نهادهای تخصصی حاکمیتی مبارزه با مفاسد، داشتن اقتصاد رانتی و نفتی، عدم وجود اراده مؤثر سیاسی در مورد برخی از نهادهای دولتی، عدم مشارکت جوامع مدنی تخصصی در مبارزه با فساد، ضعف حاکمیت قانون و مقررات مبهم، دخالت دولت در اقتصاد و دولت بزرگ، عدم برخورد علمی با فساد، عدم شفافیت مالی در نظام انتخاباتی و مهمتر از همه، عدم اجرای دقیق فرمان هشت ماده ای مقام معظم رهبری در مبارزه با فساد از مهم ترین دلایل فساد اقتصادی در کشور تلقی می گردند که لازم است تا با اصلاح و ارتقاء هنجارها (قوانین و ساختارها) و رفتارهای سازمانی، کارآمدی و اثر بخشی نهادهای حاکمیتی را با تاسیس نهاد ملی مبارزه با مفاسد مختلف اقتصادی متحول نمود.

۱-۴- سوالات اساسی تحقیق

۱-۳-۱- مبارزه جدی با مفاسد اقتصادی به عنوان مهمترین عوامل فقر و عدم توسعه و به

چالش کشیدن این پدیده مخرب چه اقداماتی باید صورت پذیرد؟

۱-۳-۲- اقدامات نهادهای حاکمیتی تا چه اندازه توانسته است در مبارزه با فساد موفق عمل

نمایند و کارآیی و اثربخشی آنان چه میزان بوده است؟

۱-۳-۳- آیا نهادهای حاکمیتی تخصصی (مالی، نظارتی و اجرایی) به تنهایی می‌توانند در مبارزه با فساد اقتصادی موفق عمل کنند؟

۱-۳-۴- چالش‌های اساسی مبارزه با فساد اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران کدامند؟

۱-۵-۵- فرضیات تحقیق

۱-۵-۱- مبارزه با مفاسد اقتصادی می‌تواند باعث کاهش نرخ فقر و ارتقاء توسعه ملی گردد.

۱-۵-۲- نظارت نهادهای حاکمیتی می‌تواند منجر به افزایش کارایی و اثربخشی برنامه‌های مبارزه با فساد اقتصادی شود.

۱-۵-۳- نهادهای حاکمیتی تخصصی (مالی، نظارتی و اجرایی) به تنهایی نمی‌توانند در روند مبارزه با فساد اقتصادی موثر باشند.

۱-۵-۴- چالش‌های اصلی در مبارزه با مفاسد اقتصادی شامل ضعف حاکمیت قانون و مقررات مبهم، دخالت دولت در اقتصاد و دولت بزرگ، عدم برخورد علمی با فساد، عدم شفافیت مالی در نظام انتخاباتی و مهمتر از همه، عدم اجرای دقیق فرمان هشت ماده‌ای مقام معظم رهبری در مبارزه با فساد است.

۲- مبانی نظری

۲-۱- اهمیت مبارزه با مفاسد اقتصادی از دیدگاه مقام معظم رهبری

امروزه در اکثر جوامع به وضوح میتوان نشانه‌هایی از فساد و انحراف، جرم و جنایات را به نوعی مشاهده کرد. آنچه مشخص است این است که مواردی همچون قتل و جنایات، فساد مالی و اقتصادی، اعتیاد و غیره در همه اعصار وجود داشته‌اند. در دنیای معاصر نیز به دلایلی از جمله گسترش فقر، عدم توجه به ارزشها و فضایل انسانی، سستی و تزلزل ارکان اخلاقی و غیره، شدت و گسترش افزونی یافته است. بررسی‌ها نشان می‌دهند که پدیده فساد و جرم

اقتصادی ابتدا امنیت اقتصادی جوامع را متأثر می سازد و سپس حوزه امنیت ملی را مورد تهدید قرار می دهد. بدین صورت که مفساد و جرایم مذکور پس از آنکه به شکل تبعیض و بی عدالتی فراگیر بروز یافتند، منجر به از بین رفتن مشروعیت که یکی از شاخص های مهم و کلیدی امنیت ملی است، می شود. (زمانی، ۱۳۸۸، ص ۴)

در چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب کبیر اسلامی ایران، رهبر حکیم انقلاب اسلامی با صدور بیانیه گام دوم انقلاب به تبیین دستاوردهای شگرف چهار دهه گذشته پرداخته و توصیه هایی اساسی به منظور جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ ارائه فرموده اند. بیانیه گام دوم انقلاب به مثابه منشوری برای دومین مرحله خودسازی، جامعه پردازی و تمدن سازی خواهد بود و فصل جدید زندگی جمهوری اسلامی را رقم خواهد زد. این گام دوم، انقلاب را به آرمان بزرگ که ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی نزدیک خواهد کرد. معظم له در راهبردهای ارائه شده به موضوع عدالت و مبارزه با فساد و همچنین لزوم و اهمیت مبارزه قاطعانه و تیزبینانه با فساد علی الخصوص فساد اقتصادی اشاره نموده اند.

اقدامات اخیر دستگاه قضایی در مقابله با مفسدان اقتصادی و اخبار منتشره در رسانه ها، حکایت از شدت و وسعت این معضل اجتماعی در یک دهه اخیر دارد و از آنجا که بروز و گسترش مفساد اقتصادی در سطح جامعه، از یک طرف موجب شکاف طبقاتی و از بین رفتن منابع کشور (که بایستی در جهت تولید، خودکفایی و شکوفایی به کار رود)، می شود.

از سوی دیگر، خدشه جدی بر اعتماد مردم وارد نموده و تلقی ناکارآمدی نظام را در اذهان عمومی پدیدار و باعث تضعیف جایگاه و نقش آفرینی منطقه ای و فرا منطقه ای کشور در عرصه بین المللی می گردد. نظر به اهمیت موضوع مبارزه با فساد اقتصادی، مالی، اثرات و عوارض بسیار سوء این پدیده، نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از نهادها

و دستگاه‌های متولی مقابله با مفاسد اقتصادی، ضرورت دارد تا به صورت جدی و همه‌جانبه به جوانب مختلف مبارزه با فساد توجه نموده و در این راستا یکی از منابع مورد استناد برای تدوین راهبردها اسناد بالادستی از جمله نظرات و فرامین فرمانده معظم کل قوا است؛ بنابراین میتوان دستورات، تدابیر، رهنمودها و فرمایشات ایشان را در حوزه مبارزه با فساد مالی و اقتصادی را احصاء و مأموریت و وظایف ناجا را بر این اساس تنظیم و سازماندهی نمود و به عنوان مهمترین منبع فراروی سازمان در تصمیم‌گیری‌ها و اجرای برنامه‌ها در مقابله با این پدیده مد نظر قرار داد.

۲-۲- آسیب‌شناسی روش‌های بومی مبارزه با مفاسد اقتصادی

تفکر برخی از مدیران اقتصادی کشور متأثر از نظریه کارکردگرایان است که فساد را روغن کاری چرخ‌های پوسیده نظام اداری می‌دانند و معتقدند که سطح پایین حقوق و مزایای کارکنان دولتی انگیزه کاری را از آنها سلب می‌کند، از این رو آنها در انجام وظایف خود اهمال و یا کارشکنی می‌کنند و پرداخت‌های غیرقانونی در آنها علاقه و انگیزه کار ایجاد می‌کند. بنابراین، از نظر آنها مبارزه با فساد حداقل تا زمانی که وضع معیشتی کارکنان دولت و جامعه بهبود پیدا نکرده باشد، باید متوقف شود. بسیار ساده لوحانه است اگر چنین نتیجه‌گیری کنیم که وضعیت بد معیشت کارمندان، تنها علت فساد در بین آنهاست و مبارزه با فساد را موکول به زمانی کنیم که وضعیت اقتصادی جامعه و در نتیجه وضعیت معیشت کارمندان بهبود یابد.

مطالعات نشان می‌دهند که متخلفان مالی در ایران، دارای وضعیت مطلوب یا بسیار مطلوب مادی بوده‌اند. طمع بیش از حد و احساس عقب ماندن از دیگران از یک سو و اطمینان از اینکه فساد آنها کشف نمی‌شود، یا در صورت کشف، ساز و کار قانونی برای برخورد با آنها تعریف نشده و به راحتی جرم قابل اغماض است از سوی دیگر، از دلایل عمده تخلفات در

بین آنها بوده است. دوم این که برخی دیگر معتقدند که مبارزه با فساد باعث نا امنی اقتصادی و تضعیف حاکمیت دولت می شود. در پاسخ باید گفت که مبارزه جدی با فساد و برخورد قانونی با متخلفان نه تنها خللی در امنیت اقتصادی ایجاد نمی کند، بلکه باعث ایجاد امنیت اقتصادی برای فعالان اقتصادی و اقتدار دولت برای اجرای قوانین می شود. فقدان امنیت اقتصادی در کشور بیش از هر چیز معلول سیاست های نادرست و تغییرات مکرر در تصمیم های اقتصادی است که خود نوعی فساد به حساب می آید. برخی مدیران تلاش می کنند این نقطه ضعف را بپوشانند و برای تیرئه خود و انحراف افکار عمومی، بحث ثروت های بادآورده و مبارزه با فساد مالی و همچنین اقدام دستگاه های ذیربط را عامل اختلال در نظم و امنیت اقتصادی معرفی کنند. (میرزاوند، ۱۳۹۲: ص ۷)

۲-۳- لزوم توجه به نقش مردم در مبارزه با فساد اقتصادی

بنا به مضمون فرمایشات مقام معظم رهبری از ابتدای انقلاب تاکنون در هر زمان و مکانی و همچنین در هر موضوع و مقوله ای که مردم با بصیرت، بین و آگاهی کامل وارد عرصه میدان شده اند در آن موضوعات همواره موفقیت های قابل توجهی کسب شده است. لذا ضروری است تا نهادها و دستگاه های ذیربط و متولی این امر مانند مجلس و قوه قضاییه فرآیند و سازوکار و همچنین زیرساخت های لازم برای بهره گیری از این ظرفیت را فراهم آورند. به اعتقاد مقام معظم رهبری باید برای این موضوع زیرساخت های حقوقی در قوه قضاییه فراهم گردد تا امنیت مادی و معنوی گزارشگر حفظ شده و آمر به معروف و ناهی از منکر دلگرم شود که دستگاه قضایی پشتیبان او بوده و در مقابل زمینه تهمت زنی نیز فراهم نشود. به اعتقاد ایشان، دستگاه های نظارتی هم بایستی با قوت و هم با چشم باز در میدان باشند؛ هم دستگاه های اطلاعاتی، هم دستگاه های نظارتی مربوط به قوه قضائیه، هم دستگاه های نظارتی مربوط به مجلس، هم آحاد مردم مؤمن

بایستی احساس کنند که وظیفه دارند و نقش ایفا کنند. (شایگان و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۲۱۴-۱۸۵)

۲-۴- توجه به رفع فقر، فساد و تبعیض در جامعه

با توجه به اینکه دستگاهی مستقل که مفسد اقتصادی را رصد نماید و هوشمند باشد و قبل از وقوع، از آن پیشگیری کرده و با آن برخورد نماید در کشور ما وجود ندارد، بنابراین، تأسیس نهاد ملی مبارزه با مفسد اقتصادی و ادغام نهادهای متکثر از قبیل ستاد مبارزه با قاچاق ارز و کالا و ستاد مرکزی مبارزه با مفسد اقتصادی در این سازمان در جهت تعیین الگوهای یکپارچه در مبارزه با فساد، امری ضروری می باشد. تأسیس نهاد مردمی تخصصی مدنی جهت مبارزه با فساد با مشارکت نخبگان علمی، جامعه مدنی و مردم جهت تعامل با نهاد حاکمیتی مبارزه با فساد از منویات مقام معظم رهبری بوده است. همچنین، اجرای کامل قانون انتشار و دسترسی به اطلاعات، جهت نظارت مردم بر عملکرد دولت و استقرار شفافیت با استفاده از دسترسی به اطلاعات در جهت مبارزه همه جانبه با مفسد اقتصادی از دیگر موارد مدنظر و مورد توصیه ایشان بوده است. (براتی و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۳۴۶) از طرف دیگر بزرگ ترین نوع فسادها از منظر مقام معظم رهبری این است که در اجراء و اعمال قانون در جامعه دچار تبعیض شویم و به شایستگی ها، صلاحیت ها و قابلیت های افراد توجه نکنیم. (صیدی، ۱۳۹۸، ص ۶۴)

۳- تحلیل موضوع

پدیده فساد تأثیرات بسیاری در به هدر رفتن منابع و در نهایت عدم توسعه دارد و باعث پایین آمدن میزان تولید ناخالص ملی می گردد. فساد حتی باعث پایین آمدن سطح کیفی آموزش می گردد، باعث خسران در زیر ساخت های عمومی و خدمات بهداشتی می شود و اثربخشی توسعه را به حاشیه می راند و باعث افزایش درآمد به صورت ناعادلانه می گردد و در نهایت، فاصله طبقاتی را افزایش می دهد و موجب گسترش فقر و کند شدن فرآیند توسعه می گردد.

در تجزیه و تحلیل چالش کارآمدی و اثربخشی روش های مبارزه با فساد اقتصادی عنوان گردید که کارآمدی و اثربخشی به بررسی رابطه بین ورودی ها ، خروجی ها و نتایج می پردازد. فلسفه کارآمدی و اثربخشی نیز این می باشد که چگونه میتوان بدون جذب منابع ورودی بیشتر، نرخ بهره وری را افزایش داد.

در کور جمهوری اسلامی ایران علی رغم تأکید مقام معظم رهبری در مبارزه با فساد هنوز اجماع محوری در مورد تشکیل سازمان مبارزه با فساد اقتصادی وجود ندارد و با وجود تصویب کلیات آن در مجلس هنوز تاسیس نگردیده است. در تعریف کارآمدی و اثربخشی و در حکمرانی خوب عنوان گردیده است که فرایندها و نهادها باید نتایجی را ارائه بدهند که نیاز های جامعه را تأمین نماید و از منابع در دسترس خود بهترین بهره را ببرند. مفهوم اثربخشی در انگاره حکمرانی خوب همچنین به معنی استفاده در حد ظرفیت و قابل تحمل از منابع طبیعی و حفاظت از محیط زیست می باشد.

فلسفه ایجاد تغییر جهت توسعه همه جانبه و افزایش کارآمدی و اثربخشی این می باشد که ادامه روش های گذشته پاسخگوی حل و فصل مشکلات پیش روی نخواهد بود و باید جهت افزایش کارآمدی، اثربخشی و مبارزه با فساد، کارهای اساسی صورت پذیرد. بنابراین، باید جهت افزایش کارآمدی و اثربخشی بیشتر نهادهای حاکمیتی در مبارزه با فساد کارهای اساسی صورت پذیرد.

باید اقدامات اساسی در جهت آسیب شناسی و ضعف نظام اداری، اقتصادی، سیاسی، قضایی، بخش خصوصی و در نهایت جامعه مدنی کشور صورت پذیرد. در این راستا در اصل سوم بند دهم، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیر ضروری مورد توجه قانون گذار اساسی قرار گرفته است. بنابراین، از منظر سیاسی حقوق اساسی یکی از مهمترین فاکتورهای افزایش بهره وری و کارآمدی و اثربخشی در مبارزه با

مفاسد اقتصادی و حتی سیاسی، ایجاد نظام اداری صحیح و پاسخگو، شفاف، کارآمد و اثربخش در تمام نهادهای حکومتی، بخش خصوصی و نهادهای مردم نهاد می باشد. سیستمی داری اثرگذاری و کارآمدی است، که فساد در آن ریشه کن گردد و یا به حداقل کاهش پیدا نماید.

۴- بحث و نتیجه گیری

پدیده فساد و جرم اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران نیز همانند کشورهای دیگر، جزو مسائل کلان نظام تدبیر امور (حکمرانی) است. اما وجه قابل تأمل مسئله، تفاوت ساختار نظام سیاسی و ارزشی بودن بنیان نظام جمهوری اسلامی ایران است که به نظر می رسد باید تسهیل کننده فرآیند پیشگیری و مبارزه با فساد باشد، اما گویی بر پیچیدگی های مسئله فساد افزوده است. یکی از مهمترین مسائل جامعه علمی، سیاست گذاران، نهادها و سازمان ها در جمهوری اسلامی ایران، شناخت علل و عوامل پدیده فساد، شناسایی پیامدهای آن و ارائه راهکارهای پیشگیری و مبارزه با آن بوده است تا چرخه سیاستگذاری درخصوص پیشگیری و مبارزه با فساد (مسئله شناسی، تدوین و اتخاذ سیاست، اجرا و پیاده سازی سیاست، ارزیابی و تحلیل سیاست)، به نحو احسن انجام بگیرد.

آنچه در سال های اخیر از آن تحت عنوان فساد مالی و اقتصادی یاد می شود، شامل انواع فساد اعم از اداری، سیاسی و اقتصادی (به طور خاص) می گردد. منظور از فساد مالی و اقتصادی، جرائمی مانند رشاء، ارتشاء، اختلاس، تبانی، سوء استفاده از مقام یا موقعیت اداری، سیاسی، امکانات یا اطلاعات، دریافت و پرداخت های غیر قانونی از منابع عمومی و انحراف از این منابع به سمت تخصیص های غیر قانونی و هر نوع تقلب در معاملات قاچاق و پول شویی و غیره هستند که افراد برای کسب منابع اقتصادی مرتکب می شوند.

نکته حایز اهمیت این است که برای مبارزه با فساد اقتصادی نمی توان تنها بر یک بعد خاص تمرکز نمود بلکه باید بر تمامی ابعاد توجه نمود. به طور مثال اگر در حوزه ارتقاء ظرفیت های مردمی یا ارتقاء شفافیت و پاسخگویی توجهی نشود و فقط به اصلاحات اقتصادی یا نظارتی بیندیشیم، بعید است که شاهد ریشه کن شدن قطعی معضل فساد اقتصادی باشیم .

گسترش فساد به ویژه اگر شائبه سیستمی بودن داشته باشد، فعالیت علمی، رشد اخلاقی و معنوی و گسترش سبک زندگی اسلامی را بی اثر خواهد نمود. عدم مبارزه با فساد، اشتیاق علم آموزی و پژوهش و تحقیق را تحلیل داده و اخلاق و معنویت در صحنه اجتماع را به نابودی می کشاند. سرمایه گذاران اقتصادی را فراری می دهد. مبارزه نکردن با فساد باعث گسترش تبعیض در جامعه شده و به تدریج، با کاهش سرمایه اجتماعی، رابطه میان مردم و حاکمیت، اقتدار و عزت ملی را زیر سؤال می برد. عدم مبارزه با فساد، کار آمدی سبک زندگی اسلامی را به چالش می کشد.

مهمترین علل فساد اقتصادی در بخش عمومی به تصدی های دولت در اقتصاد مربوط می شود و شامل محدودیت های تجاری، یارانه های صنعتی، کنترل قیمت ها، نرخ های چندگانه ارزی، دستمزدهای پایین در خدمات دولتی، تجاری و ذخایر منابع طبیعی مانند نفت است. فساد اقتصادی سبب کاهش سرمایه گذاری و کند شدن رشد اقتصادی و در نهایت باعث عدم تحقق اهداف توسعه اقتصادی در هر کشور می شود، درآمدهای مالیاتی کاهش می یابد و کیفیت زیرساخت های اقتصادی و خدمات عمومی تنزل پیدا می کند. اساسی ترین سیاست های مبارزه با فساد اقتصادی و اصلاحات اقتصادی شامل ایجاد نهادهایی بدین منظور، افزایش دستمزدهای بخش عمومی، کاهش اندازه دولت در اقتصاد، حسابرسی مالی دقیق، استقلال رسانه های ارتباط جمعی، استقلال دستگاه قضایی، مشارکت شهروندان، تمرکززدایی و اصلاح فرهنگ جامعه است که می تواند در اقتصاد کشور پویایی ایجاد نماید و در نهایت باعث رشد

و شکوفایی در اقتصاد ملی شود.

در یک نگاه کلی، کیفر فساد اقتصادی ممکن است یک یا چند مورد از این مجازات‌ها باشد: بازگرداندن مبلغ اختلاس یا ارتشا، جریمه چند برابری نسبت به آن، حبس و اعدام. اما در مورد مدیران دولتی و مناصب عمومی، علاوه بر اینها؛ برکناری از شغل فعلی، انفصال از مشاغل دولتی تا چندین سال و حتی اعدام را ممکن است در پی داشته باشد. با این حال، فساد تأثیرات عمیق و گسترده‌ای بر روندهای جاری اقتصادی و سیاسی جامعه بر جا می‌گذارد.

بر اساس مبانی مختلف، می‌توان طبقه‌بندی‌های متعددی از فساد ارائه کرد، ولی به طور کلی فساد را می‌توان به سه دسته‌ی سیاسی (مقامات بلند پایه)، اداری (دیوان‌سالاری) و اقتصادی (مالی) تقسیم نمود.

فساد اقتصادی، نقض قوانین موجود برای تأمین منافع و سود شخصی است. سطح بالای فساد اقتصادی موجب ناکارآمدی سیاست‌های دولتی می‌شود. فساد مالی می‌تواند ماهیت سرمایه‌گذاری و اقتصادی را مخدوش کرده و رانت‌ها و فعالیت‌های زیر زمینی را گسترش دهد.

صورت‌های مختلفی از فساد اقتصادی وجود دارد که ممکن است آشکارا و یا به طور مخفیانه باشد. ممکن است فساد اقتصادی با هدف کسب منافع شخصی و یا از روی کینه صورت بگیرد. در هر صورت مشتری و مصرف‌کننده هزینه فساد اقتصادی را می‌پردازد. فساد رقابت را فرو می‌نشاند و بازار آزاد را واژگون می‌سازد. فساد اقتصادی صورت‌های مختلفی دارد از جمله رشوه، کلاهبرداری، اختلاس و بازپرداخت.

مفاسد اقتصادی دارای اثرات و پیامدهای متعددی هستند که برخی از آنها عبارتند از: تضعیف امنیت اقتصادی، ایجاد بی‌ثباتی در کشور، افزایش فعالیت‌های زیرزمینی، اختلاف در سرمایه‌گذاری دراز مدت داخلی و خارجی، انحراف از اولویتها، تضعیف یا انحراف استعدادها، افزایش

هزینه معاملات تجاری، تأثیر بر فقر.

به اعتقاد حضرت امام خمینی (ره) اقتصاد، اصولاً در اسلام هدف نیست. بلکه، وسیله و ابزاری برای تکامل معنوی جامعه است. همچنین تبیین و پیاده کردن نظام اقتصادی اسلام به عهده علما و محققین اسلامی و کارشناسان مسلمان و متعهد است که باید اولاً نظام اقتصادی اسلام را مطابق نیازها، شرایط و مقتضیات روز از منابع اسلامی استخراج، تبیین و تدوین نمایند و ثانیاً طرح ها و برنامه هایی برای تحقق آن ارائه دهند.

به طور خلاصه، اهمیت مبارزه با فساد اقتصادی از منظر رهبر معظم انقلاب به صورت سر فصل های ذیل در کلام ایشان آمده است:

الف- از پیش شرطها و پیش نیازهای اجرای عدالت و از شاخصه های دولت اسلامی است.

ب- از نیازها و مطالبات حقیقی مردم سرچشمه گرفته است.

ج- جهاد واقعی محسوب شده و از ارکان مهم مدیریت اقتصادی در سطح کلان کشور است.

د- از جمله اولین خطوط برنامه حکومتی امیرالمؤمنین (ع) بوده است.

ه- از اصول انقلاب و از شاخصه های اصول گرایی برشمرده می شود.

و- از مؤلفه های اصلی سیاست های اقتصاد مقاومتی محسوب می شود. به این ترتیب که

جلوگیری از فعالیت ها و زمینه های فساد زا در حوزه های پولی، تجاری و ارزی، از سیاست

های کلی اقتصاد مقاومتی است. همچنین، از ملزومات کار اقتصادی درست و قوی و نیز از

وظایف نظارتی مجلس می باشد.

به طور کلی شاخصه های مقابله با فساد اقتصادی از دیدگاه مقام معظم رهبری در سه محور

اصلی شامل: مبارزه با فقر، فساد و تبعیض و چند محور فرعی مانند: گسترش عدالت اجتماعی،

شفافیت در محیط جامعه، توجه به ارتقای سلامت اداری و اقتصادی، بستن راهها و گلوگاه

های ظهور فساد و غیره نمود پیدا می کند.

از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) اولین اقدام، این است که همه عوامل فساد و مهمتر اینکه همه انگیزه های فساد در زمینه های اجتماعی، اقتصادی و سایر زمینه ها با کمال جدیت باید ریشه کن شوند.

آنچه مسلم است، توجه به این نکته است که یکی از دلایل اصلی ناکارآمدی مبارزه با جرائم اقتصادی، عدم شناخت چالش های مبارزه است. از طرف دیگر، وضع هرگونه قانون و تدبیری برای رفع این مشکل بدون اندیشیدن به ریشه های آن، بیهوده خواهد بود و در نتیجه، شناسایی چالش های مبارزه با جرائم اقتصادی، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

در نظام جمهوری اسلامی ایران، قوه مقننه که شامل مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان می باشد، به لحاظ صلاحیت هایی که قانون اساسی کشور در اصول هفتاد و دوم و هفتاد و ششم در باب قانون گذاری در حدود مقرر در قانون اساسی کشور و حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور به این قوه اعطاء نموده دارای صلاحیت پیگیری پرونده های فساد مالی و اقتصادی است.

از خलाهای دیگر موجود در سر راه مبارزه با مظاهر فساد اقتصادی این است که قانونگذار جرمی را تحت عنوان جرم اقتصادی تعریف ننموده است و این موضوع یکی از ضعف های قانون محسوب می شود. شاید بتوان این خلا قانونی را به عنوان یکی از عوامل افزایش جرم ها و مفسدات اقتصادی در سال های اخیر دانست. زیرا موجب برداشت های متناقض و گاه متفاوتی از این مفهوم شده است. این در حالی است که تنها در ماده دوازدهم قانون، انتقال صوری را جرم تلقی نموده و از ارائه مصادیق آن سخنی به میان نیامده است. در صورتی که قانون کامل، قانونی است که در آن علاوه بر پیش بینی رفتار ممنوعه به ضمانت اجرای عدم رعایت مواد آن

نیز اشاره کرده باشد.

چالش دیگر بر سر راه اقدام علیه مفساد اقتصادی تورم و کثرت قوانین است. از آنجا که نهادهایی مانند مجلس خبرگان رهبری، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی امنیت ملی، شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی فضای مجازی نیز علاوه بر مجلس شورای اسلامی طبق قانون اختیار قانون گذاری در حیطه مفساد اقتصادی را دارند، لذا مصوبات نهادهای مذکور هم لازم الاجرا بوده و همین امر باعث کثرت، تورم و انباشت قوانین می گردد. از موانع عمده دیگر در مبارزه با فساد مالی می توان به عدم وجود تناسب مجازات ها با جرائم مرتبط با پرونده های فساد مالی اشاره نمود. لذا با وجود تأکید زیاد درباره مبارزه با جرائم و مفساد اقتصادی، بسیاری از تلاش ها در این زمینه به دلایل زیادی شکست خورده اند. زیرا نبود یک ساختار منسجم و سازمان یافته که در عین داشتن اختیارات قانونی در برخورد با جرائم اقتصادی ملزم به پاسخگویی در خصوص علل بروز جرائم و مفساد اقتصادی باشد، امکان مبارزه قاطع با مجرمان و مفسدان اقتصادی را به شدت کاهش داده و مانع از دستیابی مبارزه کننده به اهداف خود (از بین بردن ریشه های فساد اقتصادی) خواهد شد. ولی در سایر تحقیقات به وضوح و شفافیت موجود، به لزوم تأسیس چنین سازمانی با رویکرد متولی و پاسخگو بودن پرداخته نشده است؛ هرچند بر استقلال قانونی سازمان اشاره شده است.

اصل تناسب جرم و مجازات براساس قاعده و عدالت و انصاف است که مشروعیت خود را از اصول صد و شصت و نهم قانون اساسی و مواد دوم و دهم از قانون مجازات اسلامی گرفته است. اصل سی و ششم قانون اساسی نیز به صراحت اعلام می دارد که حکم کردن به یک مجازات و عمل به آن تنها از طریق یک دادگاه صالح و به موجب قانون باشد و نیز قاعده فقهی قبح عقاب بلا بیان بر اصل قانونی بودن جرائم و مجازات ها اشاره میکند.

از دیگر چالش‌های موجود، پرداخت‌هایی هستند که عرضه و تقاضا را برابر می‌کنند (شکاف عرضه و تقاضا عاملی است که در کارکنان و مسئولان دولتی انگیزه ایجاد می‌کند)؛ همچنین پرداخت‌هایی برای کسب امتیاز بنگاه‌هایی که قرار است خصوصی شوند؛ بابت خرید اطلاعات یا نفوذ سیاسی و پرداخت برای اثرگذاری بر تصمیم‌های قضایی.

همچنین، از چالش‌های مالی و اقتصادی می‌توان به عدم تقارن اطلاعات از جمله عدم تقارن مقررات در بانکداری و نظام مالیاتی، عدم تقارن‌های اجرایی در نظام اداری ناکارآمد و عدم تقارن‌های اقتصادی از ناحیه توزیع درآمد اشاره نمود که این عدم تقارن‌ها، بازار کالاها و خدمات غیرقانونی را تغذیه می‌کند؛ شفافیت‌ها را کاهش می‌دهد؛ مانع حسابرسی جهت کنترل فعالیت‌های غیرقانونی می‌شود؛ سبب افزایش انگیزه اقدامات و معاملات غیرقانونی می‌شود و در نهایت، در بخشی از جامعه، ایجاد یأس می‌کند و توجیه فساد مالی برای باز توزیع ثروت را تقویت می‌سازد.

یافته‌های این تحقیق نشان داد که مهم‌ترین علل فساد اقتصادی در بخش عمومی به تصدی‌های دولت در اقتصاد مربوط می‌شود و شامل محدودیت‌های تجاری، یارانه‌های صنعتی، کنترل قیمت‌ها، نرخ‌های چندگانه ارزی، دستمزدهای پایین در خدمات دولتی، تجاری، و ذخایر منابع طبیعی مانند نفت است. فساد اقتصادی سبب کاهش سرمایه‌گذاری و کندی رشد اقتصادی و در نهایت باعث عدم تحقق اهداف توسعه اقتصادی در کشور میشود. درآمد‌های مالیاتی کاهش می‌یابد و کیفیت زیرساخت‌های اقتصادی و خدمات عمومی تنزل پیدا می‌کند. اساسی‌ترین سیاست‌های مبارزه با فساد اقتصادی و اصلاحات اقتصادی شامل ایجاد نهادهایی بدین منظور، افزایش دستمزدهای بخش عمومی، کاهش اندازه دولت در اقتصاد، حسابرسی مالی دقیق، استقلال رسانه‌های ارتباط جمعی، استقلال دستگاه قضایی، مشارکت

شهروندان، تمرکز زدایی و اصلاح فرهنگ جامعه است که می توان در اقتصاد کشور پویایی ایجاد نماید و در نهایت باعث رشد و شکوفایی در اقتصاد ملی شود.

در نهایت، نتایج مطالعه حاضر نشان داد که راه های مناسب مبارزه با فساد مالی و اداری، نظام موثر برخورد با تخلفات، ارتقاء شفافیت و پاسخگویی، نظارت کارآمد، رشد ارزش های اخلاقی، ارتقاء کرامت انسانی، چابک سازی اداری، ارتقاء ظرفیت های مردمی، ساماندهی اقتصادی و همراستایی استراتژیک می باشد.

۵- پیشنهادات برای تحقیقات آینده

۵-۱- شناسایی تناقضات، ابهامات و خلاءهای قانونی زمینه ساز بروز فساد اقتصادی در مناقصات دولتی با محور حقوقی.

۵-۲- استفاده و عملی نمودن الگوی سازمان های بین المللی (مانند سازمان بین المللی شفافیت) که در امر مبارزه با فساد اقتصادی در مناقصات، تلاش های درخور توجهی انجام داده اند.

۵-۳- شناسایی زمینه های فساد اقتصادی در مواردی دیگر از ارجاع کار (مانند مزایده)، که با توجه به مطرح شدن اموال عمومی در آنها، احتمال وجود فساد چندان دور از ذهن نیست.

۵-۴- امکان سنجی و تهیه ی ساز و کارهای ایجاد یک نهاد نظارتی مستقل برای نظارت بر روی معاملات دولتی.

فهرست منابع:

- اعظمی مقدم، مجید، (۱۳۹۰)، *مطالعه تطبیقی الزامات رسیدگی به جرائم اقتصادی در سایر کشورها؛ راهکار مناسب برای پلیس ایران*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم انتظامی امین، ص ۵.
- افضلی، عبدالرحمن، (۱۳۹۶)، *فساد اداری و تأثیر آن بر توسعه: علل، پیامدها و راهکارهای برون رفت*، مجله حقوقی بین‌المللی، نشریه مرکز امور حقوقی بین‌المللی ریاست جمهوری، سال بیست و هشتم، شماره چهل و پنجم، ص ۲۶۴-۲۳۵.
- الانی، یوسف، (۱۳۹۵)، *بررسی مبارزه با فساد اقتصادی، همایش بین‌المللی افق‌های نوین در علوم مدیریت و حسابداری، اقتصاد و کارآفرینی*. دوره دوم، شماره سوم، ص ۲۵.
- براتی، امیرنظام و همکاران، (۱۳۹۶)، *بررسی عملکرد نهادهای حاکمیتی تخصصی در مبارزه با مفسد اقتصادی از منظر فلسفه انقلاب اسلامی، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، سال ششم، شماره بیست و دوم، ص ۳۴۶-۳۰۶.
- حیدری، پروین و افشاری، زهرا، (۱۳۹۱)، *بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی موثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با تأکید بر شاخص‌های حکمرانی در دوره زمانی ۲۰۰۷-۱۹۹۶*، نشریه پژوهش‌های رشد و توسعه پایدار (پژوهش‌های اقتصادی)، سال دوازدهم، شماره اول، ص ۱۷۰-۱۶۱.
- خضری، محمد، (۱۳۹۵)، *آسیب‌شناسی روش‌های مبارزه با فساد اداری در ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال یازدهم، شماره چهارم، ص ۸۲۶-۸۱۳.
- زرگری، نسترن، (۱۳۹۷)، *چالش‌های فراروی قوه مقننه در مبارزه با مفسد اقتصادی*. مجله بین‌المللی پژوهش‌های ملی، دوره سوم، شماره سی و یکم، ص ۱۷۱-۱۶۸.
- زمانی، علی اکبر، (۱۳۸۸)، *درآمدی بر ابعاد مفسد و جرائم اقتصادی و پیامدهای آن بر امنیت ملی*، نشریه کارآگاه، سال دوم، شماره پانزدهم، ص ۴.
- شایگان، فریبا و همکاران، (۱۴۰۰)، *واکاوی مبارزه با فساد اقتصادی از دیدگاه مقام معظم رهبری*، فصلنامه علمی کارآگاه، دوره پانزدهم، شماره پنجاه و ششم، ص ۲۱۴-۱۸۵.
- صیدی، مهدی، (۱۳۹۸)، *بازشناسی علل، زمینه‌ها، پیامدها و راهکارهای مقابله با فساد اقتصادی از*

- منظر مقام معظم رهبری با تأکید بر امنیت ملی، فصلنامه علمی مطالعات بین رشته ای دانش راهبردی، سال نهم، شماره سی و پنجم، ص ۶۵-۶۱.
- محنت فر، زهرا، (۱۳۹۰)، بررسی فساد اقتصادی و چگونگی مبارزه با آن در فرایند توسعه اقتصادی، همایش اقتصاد اسلامی و توسعه، دوره هفتم، شماره چهارم، ص ۵۲.
- میرزاوند، فضل الله، (۱۳۹۲)، گزارش طرح مطالعاتی آسیب شناسی مبارزه با فساد مالی در ایران و ارائه پیشنهاد های راهبردی، تهران، انتشارات دفتر بررسی های اقتصادی، ص ۷.
- نادری، مهدی و پیرانی، شهره، (۱۳۹۹)، بررسی راهبردهای پیشرو در پساچهل سالگی انقلاب اسلامی (تبیین بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی). فصلنامه دانش سیاسی، سال شانزدهم، شماره اول (پیاپی سی و یکم)، ص ۳۳.
- وفادار، حسین و بهرامی، سهراب، (۱۳۹۵)، چالش های مبارزه با جرائم اقتصادی و راهکارهای پیشنهادی، فصلنامه پژوهش های اطلاعاتی و جنائی، سال یازدهم، شماره اول، ص ۱۵۶-۱۴۲.
- هشجین، زاهد و نیکونهاد، ایوب، (۱۳۹۹)، تحلیل آینده نگارانه بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، دو فصلنامه دانش سیاسی، دوره شانزدهم، شماره دوم، شماره پیاپی سی و دوم، ص ۴۸۲-۵۱۲.
- Lowesman, Richard (2015). Investigating the Impact of Economic Freedom on Economic Growth with an Institutional School Approach with a Causal Study, Center for the Study of Democracy (CSD).
- Pilly, p (2010). Investigating the Causes of Corruption in South Africa , American Journal of Economics and Business Administration.
- Segraves,Julie (2013). www.ehow.com/info-8491730-types-business-corruption.html, Accessed on April.
- Tanzi, Vito & Davoodi, Hamid (2007). Corruption, Public Investment, and Growth; The Welfare State, Public Investment and Growth.